

Alınış tarihi (Received): 21.04.2017
Kabul tarihi (Accepted): 27.12.2017

Baş editor/Editors-in-Chief: **Ebubekir ALTUNTAŞ**
Alan editörü/Area Editor: **Hakan POLATCI**

Küçük Ölçekli Süt Sığırı İşletmelerinin Toplu Büyük İşletmelere Dönüştürülmesine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Sevit UĞUZ^{a*} **Ercan ŞİMŞEK^a**

Uludağ Üniversitesi Biyosistem Mühendisliği Bölümü, Bursa

**: Sorumlu yazar, e-posta: sevit@uludag.edu.tr, esimsek@uludag.edu.tr*

Özet: Ülkemiz hayvan varlığı açısından Dünya’da önemli bir yere sahip olsa da, tarımsal üretim ve verimliliğin oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye’de artan nüfus her sektörde olduğu gibi tarım sektöründe de hayvancılığın geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Ülkemizde hayvancılık sektörünün en önemli sorunlarından birisi, çok fazla sayıda küçük işletmenin bulunmasıdır. Küçük işletmeler, birim üretim maliyetlerinin yüksek olması, verim ve kalite yetersizliği gibi sebeplerden dolayı büyük işletmelerle rekabet edememektedirler. Ayrıca, çalışma zorluğu ve şehirlerin cazibesi köyden kente göçü zorlamaktadır. Bu durumun iyileştirilmesi için üreticilerin çeşitli kaynaklardan desteklenmesi gerekmektedir. Ancak düşük gelir grubunda yer alan üreticiler bu desteklerden bireysel olarak yararlanamamaktadırlar. Bu nedenle, küçük işletmelerin üretim ve rekabet gücünü artırabilmek amacıyla kooperatif veya şirketleşme yoluyla işletmelerin bir araya getirilmesini sağlayacak, büyük ölçekli grup tarım işletmesi modeliyle yeni ve modern süt ve besi sığırcılığı işletmelerinin kurulması önemlidir.

Ülkemizin farklı bölgelerinde ilgili bakanlık, valilik veya çeşitli kuruluşlar aracılığıyla, grup tarım işletmeciliğine yönelik çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Verimlilik düzeyi düşük olan küçük işletmeleri iyileştirmek ve kırsal alandaki genç nüfusa yeni iş olanakları sunmak amacıyla, bölgedeki küçük işletmelerin toplu grup işletmeler biçiminde yeniden planlanması sonucunda daha iyi koşullarda üretim yapılabilecek tesisler kazandırılmıştır. Bununla birlikte, bu düşünceleri ülkenin geneline yaygınlaştıracak belirgin bir model ortaya konulamadığı için henüz yeterli sonuçların alınmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Dünya’da ve ülkemizdeki kırsal kalkınma modelleri incelenerek, gerek kooperatifçilik biçiminde gerekse grup tarım işletmeciliği olarak faaliyet gösteren işletmelerin değerlendirilmesi yapılarak, özellikle süt ve besi sığırı yetiştiriciliği işletmelerine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Grup tarım, hayvancılık, kooperatif, süt ve besi sığırcılığı*

A Research Of Studies in Transition of Small Scale Dairy Facilities To Group Dairying

Abstract: Although our country has an important place in the world in terms of animal existence, agricultural production and productivity are seen to be quite inadequate.

Increasing population in Turkey makes necessary the development of animal husbandry as well as in every sector. One of the most important problems of the livestock sector in our country is that there are too many small enterprises. Small enterprises can not compete with large enterprises due to reasons such as high unit production costs, inefficiency and quality inadequacy. Moreover, the difficulty of working and the attractiveness of the cities is forcing the immigration to the city from the village.

In order to improve this situation, producers need to be supported from various sources. However, producers in the low income group are not able to benefit from these supports individually. For this reason, establishing new and modern dairy and beef cattle businesses with large-scale group farming operation will provide significant contribution to bring small enterprises into operation through cooperation or co-operation in order to increase production and competitiveness.

Various applications have been made to group farming operations in different regions of our country through the relevant ministry, governorship or various organizations. Here, in order to improve small enterprises with low productivity and to offer new jobs to the young population in rural areas, the redevelopment of the small

enterprises in the region in the form of collective group enterprises has resulted in facilities that can be produced on better conditions.

Nevertheless, it can be seen that not enough results have been obtained yet since a useful model to spread these thoughts throughout the country has not been established.

In this study, the rural development models in the world and in our country were examined and proposals were made about the operation of farming operations in the form of cooperatives or, in particular, operations of milk and fattening cattle breeding.

Key words: *Group agriculture, animal husbandry, cooperative, dairy and beef cattle*

1. Giriş

Tarım sektörü, bitkisel ve hayvansal üretimle gıda sektörüne hammadde sağlamasının yanında sanayi sektörüne de önemli katkılarda bulunmaktadır. En gelişmiş sanayi ülkelerinin aynı zamanda tarım sektöründe de ileri düzeyde gelişmiş oldukları bilinen bir gerçektir.

Hayvansal üretim içerisinde yer alan süt sığırları yetiştiriciliği, insanların temel besin ihtiyaçlarından süt ve süt ürünleri karşılması açısından önemli bir üretim alanı olarak görülmektedir (Ayman, 2014).

Ülkemizde süt sığırları yetiştiriciliği yapılan işletmelerin %80'den fazlası 1-4 baş hayvana sahip olan küçük işletmelerdir. Türkiye'de hayvansal üretimin payının genel tarımsal üretim içerisinde oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, işletmelerin hayvancılık sermayelerinin çok düşük olmasından kaynaklanmaktadır (İçöz, 2004).

Günümüzde hayvancılık, gelişmiş ülkelerde bir endüstri haline gelmiştir ve ülkenin ekonomisinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Burada, tarımsal üretimin ve özellikle de hayvansal üretimin ulusal ve uluslararası düzeyde geliştirilmesinin ne düzeyde önemli olduğu ve ileriye taşınması gereken bir sektör olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye'de artan nüfusa bağlı olarak her sektörde olduğu gibi tarım sektöründe de hayvancılığın geliştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde hayvancılık sektörünün temel sorunlarından birinin çok fazla sayıda küçük işletmenin bulunması olduğu bilinen bir gerçektir. Küçük işletmelerin yetersiz sermayeye sahibi oluşları, üretim maliyetlerinin yüksek oluşu, verim ve kalite düzeylerinin yetersizliği, büyük işletmelerle rekabet edebilme koşullarını engellemektedir.

Ülkemizdeki işletmelerin büyük bir çoğunluğunda üreticiler, 5-10 baş ya da 10-50 baş gibi küçük ölçekli işletmelerde kendi olanaklarıyla inşa ettikleri barınaklarda üretim yapmaktadırlar. Bu işletmelerin çoğunluğu köylerde ve mahallelerde dağınık ve planlamadan yoksun bir biçimde hayvan sağlığı ve çevreye etkileri göz ardı edilerek üretim yapmaktadırlar.

Ülkemizde ve Dünya'da kırsal alanda üreticilik yapan işletmelerin çevre ve hayvan verimliliklerinin artırılması amacıyla çeşitli planlamalar yapılmaktadır. Buradaki temel amaç, küçük işletmelerin verimlilik düzeylerinin iyileştirilmesi ve genç nüfusun yetersiz gelir düzeyi ve sosyal olanaksızlıklardan dolayı kırsal alanları terk etmelerinin önlenmesidir.

Bu çalışmada, dünya ve ülkemizdeki kırsal kalkınma modelleri incelenerek, gerek kooperatifçilik biçiminde gerekse grup tarım işletmeciliği olarak faaliyet gösteren

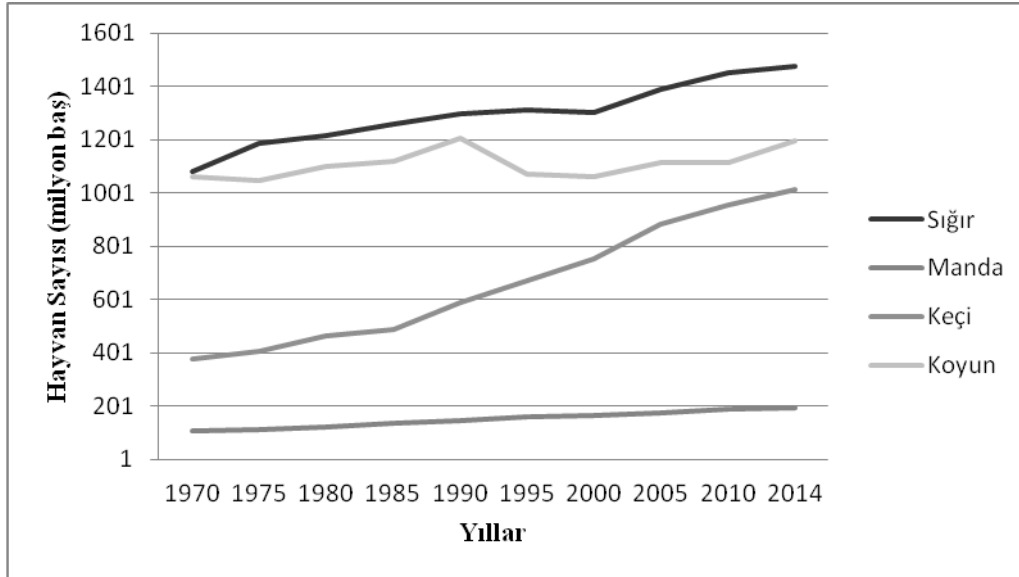
işletmelerin değerlendirilmesi yapılarak, özellikle süt ve besi sığırı yetiştiriciliği işletmelerine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2. Ülkemizde ve Dünya’da Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu

2.1. Hayvan varlığı

Dünya’da ülkelerin gelişmişlik durumları ne olursa olsun tarım, tüm besin maddelerinin temel kaynağı olmasından dolayı ülkelerdeki en önemli sektörlerden birisidir. Bu nedenle hemen her ülkede tarım politikaları, ulusal politikalar içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Ayman, 2014).

Tarımsal üretim hayvansal ve bitkisel üretim olmak üzere ikiye ayrılır. Hayvansal üretim alanında ise süt sığırcılığı insanların temel besin gereksinimlerini karşılaması açısından oldukça önemlidir. Bu durum, tüm dünya ülkelerinde süt sığırcılığının önemli üretim sektörlerinden birisi haline gelmesine yol açmıştır. Şekil 1’de Dünya’daki büyükbaş hayvan varlığının değişimi görülmektedir. Grafik incelendiğinde, dünya büyükbaş hayvan varlığı içerisinde sığır sayısının önemli bir yere sahip olduğu söylenebilmektedir.

Şekil 1. Dünya hayvan varlığının değişimi

Figure 1. Change of the world animal existence

Çizelge 1’de ise dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki hayvan varlığındaki değişimler 2004-2014 yılları için değerlendirilmiştir (Anonim, 2017a). Hayvan varlığı 2004 yılında, dünyada % 24,8, Avrupa Birliği ülkelerinde %13,5 ve Türkiye’de ise %9,3 oranında bir artış olduğu görülmektedir.

Çizelge 1. Dünya, Avrupa Birliği ve Türkiye’de hayvan varlığı (Milyon baş) (Anonim, 2017a)

Table 1. Animal existence in Turkey, European Union and the World (Million head)(Anonymous, 2017a)

Yıllar	Dünya	AB	Türkiye	Dünya içinde AB'nin payı (%)	Dünya içinde Türkiye'nin payı (%)	AB içinde Türkiye'nin payı (%)
2004	20188,81	2101,245	319,6377	10,4	1,6	15,2
2005	20784,32	2090,287	338,7575	10,1	1,6	16,2
2006	21219,75	2103,489	359,9502	9,9	1,7	17,1

2007	22102,1	2149,741	388,0521	9,7	1,8	18,1
2008	22662,45	2091,513	312,2381	9,2	1,4	14,9
2009	23377,13	2157,601	284,7944	9,2	1,2	13,2
2010	23843,09	2220,805	267,703	9,3	1,1	12,1
2011	23637,64	2270,162	275,7555	9,6	1,2	12,1
2012	24265,26	2283,541	303,5169	9,4	1,3	13,3
2013	24871,57	2392,013	319,1956	9,6	1,3	13,3
2014	25215,77	2385,537	349,435	9,5	1,4	14,6

2.2. Hayvansal üretim

Türkiye’de hayvansal üretim bitkisel üretime oranla daha geri planda kalmıştır. Hayvansal üretimin tarımsal üretim içerisindeki payının yaklaşık %30 olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedeni ülkemizde hayvancılığın ticari bir faaliyet olarak düşünülmemesidir. Tabii ülkemizde tarım politikaları içerisinde hayvancılığa gereken önemin verilmemesi de hayvansal üretim değerini düşürmektedir (Saçlı, 2007).

Genel Tarım Sayımı sonuçlarına bakıldığında, 2001 yılında ülkemizdeki tarımsal faaliyette bulunan hane halkı sayısında 1991 yılında yapılan genel tarım sayımı sonuçlarına göre %9,62 oranında azalış görülmüştür. Aynı şekilde tarımsal faaliyette bulunmayan hane halkı sayısı incelendiğinde ise %117,48 oranında bir artış olduğu gözlenmiştir (Anonim, 2001). Yine 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçları incelendiğinde, ülkemizdeki tarımsal işletme sayısı 1991 yılına göre yaklaşık %25 oranında düşüş göstermektedir.

Çizelge 2. AB ve Türkiye’de Genel Tarımsal Yapı (Saçlı, 2007)

Table 2. General Agricultural Structure in EU and Turkey (Saçlı, 2007)

	AB	TÜRKİYE
Toplam Nüfus	454 406 000	71 325 000
Kırsal Nüfusu	109 218 000	24 174 000
Kent Nüfusu	345 190 000	47 151 000
Tarımla Uğraşan Nüfus	24 553 000	20 630 000
Tarımda Çalışan Nüfusun Payı (%)	6,7	32,7
Kırsal Nüfusun payı (%)	24	33,9
Tarımsal Üretim Değeri (Avro)	305 601	25 016
Hayvansal Üretim Değeri (Milyon Avro)	128 067	7 755
Hayvansal Üretim Payı (%)	41,9	31
İşletme Sayısı (Bin adet)	10 317	3 076
Ortalama İşletme Büyüklüğü (da)	250,5	61
>500 da İşletmelerin Denetimindeki Alan (%)	53	11,3
<100 da İşletmelerin Oranı (%)	62,7	83,2
İşletme Büyüklük Gruplarının Dağılımı (%)		
0-49	49,7	64,8
50-99	13,1	18,4
100-199	11,9	10,8
200-499	13,5	5,1
>500	11,8	0,9

Çizelge 2’de AB’de ve Türkiye’deki tarımsal yapının genel durumu (Saçlı, 2007), Çizelge 3 ‘de ise AB ve Türkiye’deki süt sığırları sürü büyüklüğünün dağılımı (Oktay ve Tunalihoğlu, 2005) gösterilmektedir. Burada, işletme büyüklükleri açısından Türkiye’deki tarım işletmelerinin %64,8’nin küçük ölçekli işletmeler olduğu görülmektedir. AB’deki ülkeler ve Türkiye kıyaslandığında büyük ölçekli işletme oranında %10,9 ‘luk fark görülmektedir.

2.3. Üretici örgütlenmesi

Tarımsal üretimi artırarak kaliteli ürün elde etmenin ve üreticilerin yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından birisi üreticilerin örgütlenmesidir.

Türkiye’de tarımsal işletmelerin küçük ölçekli, dağınık ve düşük sermayeli olması ve pazarlama sorunu gibi etkenlerden dolayı üreticilerin örgütlenmesi gerekmektedir. Türkiye’de örgütlenmenin önemi üreticiler tarafından henüz çok iyi bilinmemekte ya da güvensizlik dolayısıyla katılım yetersiz kalmaktadır. Buna bağlı olarak ülkemizde örgütlenme konusunun, tarımda ileri olan dünya ve Avrupa ülkelerine oranla oldukça geri kaldığı görülebilmektedir (Saçlı, 2007).

Çizelge 3. AB’de ve Türkiye’de Sürü Büyüklüğüne göre Süt sığırcılığının dağılımı (Oktay ve Tunalioglu, 2005)

Table 3. Distribution of dairy cattle according to herd size in EU and Turkey (Oktay ve Tunalioglu, 2005)

Ülkeler	Grup Büyüklüğü (Süt ineği sayısı)					
	1-9 Baş	10-19 Baş	20-29 Baş	30-49 Baş	50-99 Baş	100 ve üzeri
EU	4.6	10.4	13.4	24.9	28.5	18.3
	1-9 Baş	5-10 Baş	11-50 Baş	51-100 Baş	101 Baş ve üzeri	
Türkiye	81.7	14.4	3.1		0.3	

Ülkemizde faaliyet gösteren başlıca tarımsal üretici örgütleri; kooperatifler, üretici birlikleri, ziraat odaları ve çiftçi dernekleridir. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün 2013 yılı verilerine göre ülkemizde faaliyette olan kooperatifler, üretici ve yetiştirici birlikleri ile üye bilgileri Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Türkiye’de faaliyet gösteren tarımsal örgütler (Tan ve Karaönder, 2013)

Table 4. Agricultural organizations operating in Turkey (Tan and Karaönder, 2013)

Tarımsal Örgüt	Türü	Örgüt Sayısı	Üye Sayısı
Birim Kooperatifler	Tarımsal Kalkınma (Köy-Koop, Tarım, Hayvancılık, Ormancılık, Çay)	8219	869506
	Sulama	2491	295935
	Su Ürünleri	575	31122
	Pancar Ekicileri	31	1628306
	Tarım Kredi	1659	1070227
Üretici Birlikleri	Hayvansal Üretim	494	195589
	Meyve	148	11825
	Sebze ve Süs Bitkileri	61	5749
	Tarla Bitkileri	65	5852
	Su Ürünleri	32	1173
	Organik Ürünler	21	2264
Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri	Damızlık Sığır	81	123286
	Damızlık Koyun-Keçi	80	191675
	Arı	79	52275
	Damızlık Manda	19	2115
	Damızlık Tavuk	6	877

3. Süt Sığırcılığının Geliştirilmesine Yönelik Yapılan Uygulamalar

3.1. Türkiye’de Yapılan Uygulamalar

3.1.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi

Ülkemizde kırsal alandaki ailelerin gelir seviyelerini yükseltmek, istihdamı artırmak, köyden kente göçü önlemek ve tarımsal ürünleri yerinde değerlendirebilmek amacıyla ortak projeler yürütülmek üzere 2003 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Sosyal

Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'nun (SYDTF) bağlı olduğu Devlet Bakanlığı arasında 5 yıl süreli bir protokol imzalanmıştır. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi olarak adlandırılan bu proje kapsamında üreticilerin kooperatif şeklinde bir araya getirilmeleri sağlanarak bunların uygulayacakları süt sığırcılığı ve koyunculuk projelerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu proje ile toplam 1000 aileye hayvan yardımı yapılması planlanmıştır. Bu proje çerçevesinde 2003-2005 yılları arasında 398 kooperatife destek sağlanmıştır (Saçlı, 2007).

3.1.2. Organize Hayvancılık Bölgeleri

Ülkemizde, 26.11.2004 tarihli ve 25652 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Milli Emlak Genel Tebliğ ile Organize Hayvancılık Bölgeleri ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Bu tebliğ ile Organize Hayvancılığın tanımı; “canlı türlerin üretilmesi, beslenmesi, geliştirilmesi ve diğer her türlü faaliyetlerle ekonomik değere sahip hale getirilmesi, hayvancılık faaliyeti için gereksinim duyulabilecek yem bitkilerinin her türünün araştırılması, geliştirilmesi ve yetiştirilmesi faaliyetleri ile bu faaliyetlerin bir arada veya ayrı ayrı gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilecektir” şeklinde açıklanmıştır.

Bu uygulama ile ilgili 01.11.2005 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından imzalanan “Tarıma Dayalı İhtisas Sanayi Bölgeleri Kurulmasına Yönelik Protokol” resmileştirilmiştir. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen Organize Hayvancılık Bölgeleri 2011 yılı yatırım programında Kars Besi, Afyonkarahisar-Bolvadin Süt Sığırcılığı, Ankara Çubuk Hayvancılık İhtisas, Amasya-Suluova-Besi, Diyarbakır Tarıma Dayalı İhtisas Besi Süt, Erzurum Merkez Besi ve Eskişehir Beylikova Besi OHB olmak üzere yaklaşık 20 milyon TL'lik ödenek ayrılmıştır (Yiğit, 1999).

Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri (TDİOSB) 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu ile tanımlanmaktadır. Bu kanuna göre tarım ve sanayi sektörlerinin işbirliğini sağlamaya yönelik bitkisel ve hayvansal üretim tesislerinin yer aldığı bir TDİOSB kurulabilmektedir. Bu bölgelerin yer seçimi, kuruluşu, imar planı onayı, işleyişi ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanarak yürürlüğü konulan 10/11/2009 tarih ve 27402 sayılı Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği ile belirlenmektedir (Ocaklı ve ark., 2013). Uygulamaya geçirilen veya hazırlığı yürütülen bazı projeler aşağıda sunulmuştur.

Hatay Altınözü Enek Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi

Hatay iline, Hatay İl Özel İdaresi, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası ve Hatay Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği ortaklığıyla, Altınözü ilçesinde Enek Köyü sınırları içerisinde toplam 355,928 ha'lık alan üzerine Hatay Altınözü Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi kurulması planlanmıştır. Söz konusu projede yer alacak tesisler;

- 1-120 büyükbaş kapasiteli sütçülük işletmesi (115 adet)
- 100 Ton/Gün kapasiteli süt fabrikası (4 adet)
- 125 Ton/Gün kapasiteli yem fabrikası (2 adet)
- 3000 ton kapasiteli soğuk hava deposu (1 adet)
- 6000 m³ kapasiteli biyogaz tesisi (5 adet)

şeklinde dir.

Amasya Suluova Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi

Amasya ilinde, bölgedeki hayvancılık potansiyelini artırmak amacıyla kurulan Suluova TDİOSB, Amasya İl Özel İdaresi, Suluova Belediyesi, Suluova Ticaret ve Sanayi Odası ve Suluova Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Suluova TDİ Besi OSB de kurulduğu 2004 yılından bu güne kadar 39 besi ve 11 adet sanayi parseli olmak üzere toplam 50 parsel katılımcılara tahsis edilmiş ve 8 adet besi ve 1 adet sanayi tesisi üst yapı inşaatlarını tamamlamışlardır.

Bölgede kurulan tesiste, 50 başlık 4 adet, 100 başlık 7 adet, 150 başlık 8 adet, 200 başlık 9 adet, 250 başlık 9 adet, 550 başlık 1 adet ve 750 başlık olmak üzere toplam 39 adet besi işletmesi ve 11 adet sanayi parseli mevcut olup; bu güne kadar parsellerin tamamı katılımcılarına tahsis edilmiştir.

Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi

Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi Şanlıurfa S.S. Merkez İlçe Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Başkanlığı'nın talebi üzerine 2004 yılında kurulmuştur. Tesis tamamen besi işletmelerine yönelik olarak projelendirilmiştir. 200 baş kapasiteli olmak üzere toplamda 532 işletme planı yapılmıştır. Ancak, henüz beklenen faaliyetlerin uygulanmasına geçilememiştir.

3.2. Dünya'da Yapılan Uygulamalar

Ülkemizde süt sığırcılığı yapan işletmelerin örgütlenmesi için kurulan ve işletilen kooperatiflerin sütün pazarlanmasındaki katkısı oldukça düşüktür. AB üyesi ülkelerde ise süt ve ürünlerinin pazarlanmasında kooperatifler büyük rol oynamaktadır. Almanya'da üretilen sütün %70'i, şarabın %35'i, tohumun %70'i kooperatifler aracılığıyla yapılmaktadır (Köroğlu, 2003).

Japonya'daki durum incelendiğinde, tarımsal örgütlenme sisteminin oldukça iyi gelişim gösterdiği söylenebilmektedir. Japonya'daki tüm çiftçiler NOKYO adı verilen bir tarımsal kooperatif birliği altında toplanmışlardır. NOKYO'nun 500.000 personeli vardır. Ülkede yaklaşık 10000 kooperatif bu birliğe üyedir. Bu birliğe üye olan çiftçiler ürünlerinin %90'ını bu birliğe satmaktadırlar (Yiğit, 1999).

Kibbutz

İsrail, tarihte yapılmış en büyük ortaklaşa toplum hareketlerinden birisi olan *kibbutizm* sistemini geliştirmiştir. Kibbutz İsrail'de ortaklaşa kullanılan yerleşim yerlerine verilen isimdir. İsrail bitkisel ve hayvansal üretimde dünyada en yüksek verimi elde eden ülkelerden birisidir. Tarımsal üretimdeki bu verimlilik her şeyden önce, İsrail'de üretim amaçlı kurulan üç kurum sayesinde gerçekleşmektedir. Bu kurumlardan birisi komün hayatın yaşandığı büyük çiftlikler olan Kibbutzlardır. Diğerleri ise kooperatif sistemiyle yönetilen Moshav'lardır. Tarihte kurulan en büyük ortaklaşa toplum hareketi olan Kibbutizm İsrail'e özgü bir yapıdır.

Şekil 2. İsrail’de planlı bir kırsal yerleşim birimi (Anonim, 2017b)

Figure 2. A view from a planned rural settlement in Israel (Anonymous, 2017b)

Günümüzde İsrail’de 100 bin nüfuslu olmak üzere toplam 250 tane Kibbutz vardır. Bu sistemde üyelik esas olup, yaşayan ailelerin kendilerine ait mal varlıkları bulunmamaktadır. Bu sistemde sadece yaşama ve çalışma hakkına sahiptirler. İnsanlar haftanın 6 günü çalışıp aynı geliri elde etmektedirler (Anonim, 2017b).

Moshav

Bu sistemde ise tarımsal üretim yapmak isteyen kişiler ya da aileleri belirli miktarda arazi sahibi yapılarak Moshav kooperatifine katılmaktadırlar. Bu sistemde kooperatif tarafından her aileye eşit miktarda arazi verilmekte ve aileler gelirlerini bu topraklarda harcadıkları emek sonucunda kazanmaktadırlar. İsrail’de ilk Moshav 1921 yılında kurulmuş ve günümüzde yaklaşık 200 bin İsrailli bu Moshav’larda yaşamaktadır (Anonim, 2017c).

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında, ülkemiz ve dünyada tarımsal üretim ve özellikle de hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla yapılan uygulamalar irdelenmiştir. Tarım, insanların temel besin gereksinimlerinin karşılanması açısından vazgeçilmez bir sektör olup ülkelerin stratejik gücüne ve ekonomisine katkısı göz ardı edilemez. Gelişmiş ülkelerin alt yapı sorunlarının yok denecek kadar az oluşu, teknoloji kullanımı, yönetim ve organizasyon başarısı tarımda da öne çıkmalarına olanak sağlamaktadır. Ülkemizde ise, işletmelerin büyük çoğunluğunun küçük ölçekli oluşu, daha düşük verimli üretim yapılmasına ve üreticilerin ürünlerini pazarlamada zorluk çekmelerine yol açmaktadır. Özellikle hayvansal üretim ve süt sığırı yetiştiriciliği ile uğraşan küçük ölçekli ve geleneksel üretim yapan işletmelerin, verim düzeyleri son derece düşük olup büyük kapasiteli ve modern işletmelerle rekabet olanakları kısıtlıdır. Bu durumu etkileyen birçok faktörün varlığı görünen bir gerçektir. Hayvanların ırk özellikleri, beslenme koşullarının yetersizliği, barınaklarının yapısal durumlarının hayvan refahı için uygun olmaması ve üreticilerin bilgi yetersizlikleri burada önemli sorunlar olarak görülmektedir. Üreticiler her ne kadar bir miktar ürün elde etse de bu sefer pazarlama sorunlarıyla karşılaşabilmektedir. Zaten en fazla yakınılan konu da süt fiyatlarının düşük, yem fiyatlarının da yüksek oluşudur. Bu durum ülkemizdeki hayvancılığın geliştirilmesi adına zaman kaybedilmeden yeni önemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Son yıllarda Büyükşehir yasasıyla birlikte köylerin mahalle haline dönüştürülmesi, özellikle il merkezine yakın yerleşim birimlerindeki hayvancılığın olumsuz yönde etkilenmesine yol açmıştır. Bunda şehirlerin hızla gelişmesi, belediyelerin mevcut yapıların iyileştirilmesi ve yeni tarımsal yapı inşasına izin vermemeleri, yem bitkisi yetiştirilecek alanların azalması etkili olmuştur. Aynı zamanda, buralarda küçük ölçekli işletmelerde yetiştiricilik yapan üreticilerin zamanla şehir merkezinde kalması hem üreticileri hem de mahallede yaşayan halkı olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle, çevre kirliliği ile birlikte halk sağlığını etkileyen barınakların yerleşim merkezi içerisinde kalması insanlar için bir tehdit oluşturmaktadır. Yapılan gözlemler de, mahalle haline dönüştürülüp yolları parke taşı veya asfaltla yenilenen yerleşim birimlerinde yaşayan insanların hayvancılıkla uğraşmaları gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bu da tek geçim kaynakları hayvancılık olan üreticilerin daha zor koşullarda üretim yapmalarına yol açmaktadır. Bu nedenle, üreticilerin işletmelerini yerleşim birimi dışına taşımaları istenmektedir. Küçük ve maddi kaynakları yetersiz olan üreticilerin yeni bir modelle yapılandırılması oldukça önem taşımaktadır. Üretim verimliliği yüksek birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kooperatifler ya da üretici birlikleri aracılığıyla küçük ölçekli işletmenin planlı bir biçimde birleştirilmesi, modern işletmelerin kurulması, iyi bir organizasyon çerçevesinde daha yüksek verim alınabilecek ve pazarlama olanağı sağlanabilecek bir yapının oluşturulması son derece önemlidir.

Dünya'daki uygulamalara baktığımızda çok gelişmemiş Afrika ülkeleri olmak üzere birçok Dünya ülkelerinde hayvancılık kooperatifler ya da üretici birlikleri aracılığıyla yapılmaktadır. Ancak bu ülkelerdeki kooperatifler ülkemizdeki üretici birliklerinden çok daha farklı şekilde çalışmaktadırlar. En temel sorun ise ülkemizdeki kooperatiflerin pazardaki payı Avrupa ülkelerindeki kooperatiflerle kıyaslandığında oldukça düşüktür.

Ülkemizdeki kooperatif sayısına bakıldığında zaman gelişmiş dünya ülkelerindeki ortalama kooperatif sayılarının üzerindedir. Ancak kooperatif üye sayısı ve bunların nüfus içerisindeki payı gelişmiş ülkeler ortalamasının şekilde kullanılmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, kırsal alanda yaşayıp özellikle hayvansal üretimle uğraşan üreticilerin gelir düzeyleri gün geçtikçe azalmakta, büyük işletmelerin kurulmasına paralel olarak rekabet olanakları azalmakta ve buna bağlı olarak ta kentlere göç artmaktadır. Bu durumun önlenmesi adına aşağıda belirtilen konular göz önünde bulundurulmalıdır;

1. Kırsal yerleşimlerin alt yapı sorunları ivedilikle çözülmelidir,
2. Köy içi yenileme çalışmaları, kentsel dönüşümlere benzer biçimde ele alınmalı ve üreticilerin işletmelerini yenilemelerine olanak sağlanmalıdır,
3. Küçük aile işletmelerinin yerine kooperatif veya grup işletmesi biçiminde düzenlemeler yapılmalıdır,
4. Hayvancılık organize bölgeleri yaygınlaştırılmalıdır,
5. Özel sektörün üreticileri bir araya getireceği organizasyonların kurulmasına olanak sağlanmalıdır.

Kaynaklar

Anonim 2001. Genel Tarım Sayımı, T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Ankara.

Anonim 2017a. TÜİK İstatistiki Göstergeleri, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Anonim 2017b. Kibbutz Sistemi Nedir? Erişim Linki: <http://www.celebialper.com/ulkeler/israil-filistin/kibbutz-sistemi-nedir.html>

Anonim 2017c. İsrail'in üçlü formülü: Kibbutz, Moshav ve ARO. Erişim Linki: <http://bilgicagi.com/israilin-uclu-formulu-kibbutz-mashov-ve-aro/>

- Ayman, H., 2014. Kahramanmaraş- Kahramanmaraş İli Merkez İlçede Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Can, F.M., Sakarya, E., 2012. Dünya ve Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi ve Mevcut Durumu. Derleme, Vet Hekim Der Derg 83 (1): 27-36.
- İçöz, Y., 2004. Ankara- Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinin Karlılık ve Verimlilik Analizi. Ankara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Koroğlu, S., 2003. Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AT Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Ocaklı, I., Türkarlan, M., Güney, E., 2013. Tarıma Dayalı İhtisas OSB Bilgi Notu. Trakya Kalkınma Ajansı.
- Oktay, E., Tunaloğlu, R., 2005. Türk Tarım Politikasının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü. Yayın No: 134 ISBN: 975-407-180-2.
- Saçlı, Y., 2007. AB’ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı. Devlet Planlama Teşkilatı, İdari Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Tezi. ISBN 975-19-4013-1.
- Tan, S., Karaönder, İ., 2013. Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme Politikalarının ve Mevzuatının İrdelenmesi: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Örneği. ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi.
- Yiğit, M., 1999. Türkiye’de Hayvancılık Sektöründe Üretim ve İhracat İçin Bir Öneri: Organize Hayvancılık Bölgeleri. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:13, Haziran 1999, Sayı: 1.